

Odpověď kritikům

PETR DRULÁK

Cílem mého příspěvku bylo vyvolat diskuzi a zjistit, jakým způsobem se akademická obec staví k mému návrhu. V tomto ohledu mohu být spokojen. Pět badatelů oslovených redakcí časopisu si dalo práci s prostudováním návrhu a formulovalo své odpovědi.

Odpovědi jsou spíše kritické, liší se však co do konstruktivnosti své kritiky. Řada vznesených kritických bodů mi pomohla ujasnit si další souvislosti a možné důsledky mého návrhu. Vyskytuje se zde i řada kritických poznámek, které se mi jako intelektuálně podnětné nejeví. Nicméně i ty považuji za zajímavé z hlediska toho, co vypovídají o svých autorech.

V dalším se nejprve vyjádřím k bodům, které jdou napříč několika příspěvky. Začnu otázkou tolerance a vedení ve výzkumu, následně vyjasním své pojetí národních témat, vymezím se vůči osvícenskému optimismu, zpochybním dichotomii mezi hledáním pravdy a marketingem a naznačím odlišnosti mechanismů vnější a vnitřní změny. Posléze se zastavím u některých drobnějších otázek, které si zaslouží vysvětlení.

O TOLERANCI A INTELEKTUÁLNÍM VEDENÍ

Pavel Barša a Jozef Batora volají po pluralitě přístupů a jejich vzájemné toleranci. Souhlasím s nimi. Pokud se někteří členové oboru obávají, že se svým návrhem pokouším oboru vnutit výzkum, který nemusí každého zajímat, rád bych je ujistil, že tomu tak není. Vzájemné tolerance je třeba a budou ji potřebovat zejména ti, kteří se pokusí rozvinout, co navrhuji. Na rozdíl od Barši se totiž nedomníám, že ti, kdo reflektují ve svém výzkumu českou zkušenost způsobem, kterým navrhuji, „*mají nesporně velkou výhodu ve své akademické kariéře*“ (Barša, 2009, s. 113). Pokud by tomu tak bylo, pak by mé návrhy byly zbytečným voláním po něčem, co už se dávno děje a co dokonce představuje hlavní proud českého oboru. Realita oboru je však zcela opačná. Reflexe české zkušenosti představuje sice potenciálně plodnou, nicméně trnitou cestu, po níž se zatím nikdo nepustil. Pokud se touto cestou vydá, bude muset svou volbu neustále obhajovat před kosmopolitně orientovaným hlavním proudem. Ten se sice rád zaštiťuje tolerancí, ale pokud mohu soudit podle některých svých kritiků, sám příliš tolerantní není.

Výmluvným příkladem netolerance těch, kteří jinak tak rádi volají po toleranci k vlastním vyhraněným názorům, jsou četné karikatury, do nichž zkrslují mé argumenty Jan Růžička a Ondřej Slačálek. Necítím potřebu na všechny jejich výpady odpovídat či uvádět jejich zkrslení na pravou míru. Ani nebudu zkoumat, zda pocházejí ze světonázorových východisek či spíše z nepozorné četby mého textu. K tomu bych patrně musel sepsat další článek a pochybuji, že by něco takového čtenáře zajímalo. Z jejich rétoricky přebujelých kritik se pokusím vybrat několik věcných argumentů, které umožní dále vyjasnit některé otázky mého návrhu.

Například Růžička se v souvislosti s řízením opovržlivě vyjadřuje o manažerském přístupu ke vědě. K manažerskému přístupu se rád hlásím. Ostatně nerozumím, jak mi Růžička může současně vyčítat manažerský přístup ke vědě a údajné nadšení pro genialitu. Pokud bych spoléhal na genialitu, nemusel bych se nad žádnou strategií zamýšlet. Inovační normální vědy, které vyplývají z mé strategie, nestaví na geniálním záblesku, nýbrž na využití českých zdrojů, které této normální vědě zatím nejsou známé. Génus se naplánotvat nedá a pokud se objeví, tak si svou cestu najde.

Vraťme se však k otázce vedení. Domníám se, že dobře řízené vědecké instituce jsou ku prospěchu badatelů, přičemž toto řízení považuji v nejlepší středoevropské tradici za

otázku jak organizační, tak i intelektuální. Přitom platí, že obě stránky řízení se co do stylu zásadně liší. Organizační vedení stojí na formální hierarchii nadřízenosti a podřízenosti, intelektuální vedení se opírá o symbolický kapitál a o schopnost přesvědčit. V obou případech by však mělo směřovat k vytváření podmínek, v nichž může vznikat kvalitní výzkum. Na rozdíl od Růžičky soudím, že hledání zajímavých výzkumných otázek a pronikání na „globální trh myšlenek“ patří k cestám vedoucím ke kvalitnímu výzkumu. Proto navrhuji reflektovat českou zkušenost. Budoucnost takového výzkumu závisí však na vedení intelektuálním, nikoliv organizačním. Jinými slovy řečeno, pokud můj návrh uspěje, nebude to proto, že tento výzkum bude někomu diktátorsky přikázán (což by bylo absurdní a kontraproduktivní), nýbrž proto, že tento návrh někoho přesvědčí.

NÁRODNÍ TÉMATA

Zcela úmyslně jsem se ve svém návrhu vyhnul otázce, co všechno česká zkušenost má či může zahrnovat. Normativní diskuzi na toto téma nepovažuji pro své účely za smysluplnou. Namísto toho jsem se zmínil o některých tématech, která na základě převažující konstrukce této zkušenosti do ní jednoznačně patří.

Jde proto o témata „notoricky známá“, jak mi vytýká Slačálek. Tuto výtku nepovažuji však za opodstatněnou, neboť i témata u nás známá nejsou tématy známými světovému oboru mezinárodních vztahů (dále jen MV). Rovněž nesdílím Slačálkův názor, že originální příspěvek lze nabídnout pouze v souvislosti s málo probádanými otázkami. V jeho pojetí se tedy patrně o husitství, o Bílé hoře a o výrazných předělech moderní historie, které vycházejí z „neinovativního výběru české zkušenosti“, už nedá nic originálního říci, jak o nich v MV z českého pohledu zatím nebylo řečeno téměř nic. Slačálkovým pokusům o polemiku se způsobem, jímž naznačuji využít některé myšlenky klasiků, příliš nerozumím. Nicméně pokud ho snad někdy podnítí ke konstruktivní myšlence, třeba nabudou nějakého smyslu.

Nechci však redukovat českou zkušenost pouze na uvedená témata. Například témata, která navrhuje Barša se Slačálkem, považuji za důležitá a obohacující. V otázce vymezení českosti se sice kloním k převažující jazykové definici, nevidím však jediný důvod, proč by stejně dobře nemohla posloužit například definice územní (dědictví místa), navržená Baršou. Jistě existuje několik možností, jak uchopit češtví, každá přináší jiná témata, reifikuje a esencializuje jiné skutečnosti a každá někoho privileguje a jiného vylučuje. Z hlediska badatelského je namíste být otevřený všem. Démonizovat pojetí jazykové – jak činí například Slačálek – považuji za zbytečné.

Navíc bych rád připomenul, že volám po novém uchopení českých témat, ústícím ve formulaci obecně platnějších konceptů. Nenabádám k biografickému výzkumu českých velikánů, který s větším či menším úspěchem již uskutečňují některé stávající instituce. V této souvislosti považuji „kodaňskou kliku“, o níž mluví Bátora, za inspirující příklad uchopení národního tématu, jakkoli sám Bátora ho uvádí jako alternativu k mému návrhu.

Dánsko je počátkem devadesátých let minulého století jediným malým státem Evropských společenství, kde se otázky evropské integrace stávají předmětem veřejných diskuzí polarizujících společnost. Když Ole Wæver přichází počátkem devadesátých let s tezí, že se vlastní sebekoncepce národa promítá do jeho koncepce Evropy, těžko to odmyslet od tehdejších dánských debat. Wæver a jeho kolegové přicházejí s teoreticky inovativní odpovědí na bezprostřední politickou otázku, proč je dánská společnost tak euroskeptická, když ukazují, že dánské koncepci národa odpovídá jiná koncepce Evropy než maastrichtská. Uplatnění této konceptualizace na další evropské národy pak svědčí o její teoretické životaschopnosti.

OSVÍCENSKÝ OPTIMISMUS

Přinejmenším dva body kritiky jsou formulovány z pozice osvícenského optimismu, který věří v pokrok v poznání a v univerzální lidskou společnost. Toto světonázorové vý-

chodisko respektují, nikoli však ve vyostřené podobě zbraně, sloužící ke zpochybňování českého oboru a českých témat.

Například Ladislav Cabada a Ondřej Slačálek implicitně přepokládají, že výzkum mezinárodních vztahů má progresivní charakter, díky němuž byla národní témata překonána. Cabadovi se jeví jako zastaralá („obsoletní“) a Slačálek by je strpěl leda tak v devatenáctém století, do jednadvacátého mu nepasují.

Od sociálního vědce v jednadvacátém století bych očekával větší pokoru k možnostem historického pokroku sociálněvědního poznání. Především bych však očekával, že si bude vědom toho, že základní koncepty sociálního poznání se v různých obměnách opakují a že o pokroku lze mluvit pouze v rámci úzce vymezeného a dočasného paradigmatu. Jejich relativní zastaralost lze měřit pouze otázkami, které si sociální vědec klade.

Rovněž nesouhlasím s planým univerzalismem, který se nejvýrazněji objevuje u Slačálka a částečně i u Barši (viz níže). Za jeho nejvýstižnější ilustraci považuji Slačálkovo tvrzení, že náš obor „*má vůči úředníkům Ministerstva zahraničních věcí stejně silný závazek jako vůči ukrajinské uklízečce či vietnamskému prodáváči ve večerce*“ či že „*má závazek rovněž ke všem potenciálním objektům této [české zahraniční – poznámka autora] politiky, včetně chudých z tzv. třetího světa*“ (Slačálek, 2009, s. 145).

Tuto myšlenku neodmítám proto, že bych si nevážil práce ukrajinských uklízeček a vietnamských prodavačů či že bych necítil solidaritu s nejhudšními obyvateli naší planety. Odmítám ji proto, že závazky je třeba plnit, a tudíž přijímat s ohledem na vlastní možnosti a zdroje (v tom nejširším slova smyslu). Závazek vůči druhému obecně znamená povinnost investovat něco z těchto zdrojů v jeho prospěch. Vstupovat do závazků, jejichž plnění není možné podložit, je nezodpovědné. Jde o planý slib, který svým nesplněním diskredituje toho, kdo jej učinil, a poškozuje toho, vůči němuž byl učiněn. Slačálkův závazkový univerzalismus je cestou planých slibů.

Zdroje českého oboru MV (zahrnující mimo jiné finanční zdroje, instituce, periodika, přednášky, semináře, publikace, uznání vnějších aktérů) umožňují přijímat pouze některé závazky a pouze vůči někomu. Český obor MV na sebe může brát pouze závazky, související s prohlubováním poznání MV a zejména pak té části poznání, která souvisí s českou politickou zkušeností. Z toho vyplývá i okruh těch, vůči nimž má smysl nějaké závazky přijímat. Jde o publikum, které projevuje zájem o výsledky našeho výzkumu (například četbou, účastí na přednáškách, finanční podporou). Vůči této poměrně široké skupině má český obor konkrétní závazky, které budou v určitém ohledu odpovídat míře projeveného zájmu. Tím samozřejmě nezpochybňuji obecná etická pravidla vědecké práce, která zakládají závazky vůči konkrétním objektům výzkumu.

MARKETING, PRAVDA A PLANÝ UNIVERZALISMUS

Pavel Barša rozlišuje mezi vědeckým bádáním a vědeckým marketingem. Návrh se mu jeví jako zajímavý co do marketingu výsledků výzkumu, odmítá ho však z hlediska zaměření samotného výzkumu, jemuž má jít pouze o pravdu a nikoliv o prodej výsledků. Považují za problematické odlišovat bádání od marketingu.

Baršovu neoliberalní metaforu marketingu nepovažuji za nejvhodnější prostředek uchození diskutované otázky. Přesto může být v jistém ohledu poučná. Tato metafora předpokládá analogie mezi výrobou a prodejem zboží na straně jedné a vědeckým bádáním a uplatňováním jeho výsledků na straně druhé. Metaforu považuji za užitečnou z hlediska pojetí vztahu mezi výrobou a prodejem. Barša předpokládá, že první je nadřazeno druhému. Zatímco výroba je vedena vnitřní nutností, prodej je věcí obalu, třebas i nějaké „*zvláštní kolektivní perspektivy, kterou [badatelé – poznámka autora] mají domněle vyjadřovat a reprezentovat*“ (Barša, 2009, s. 112). Tato dělba rolí odpovídá praxi socialistických podniků. Ty ze své vnitřní nutnosti plnily sklady výrobky, o něž nikdo nestál, zatímco na trhu byl stálý nedostatek téměř všeho. Analogie se současným oborem MV se nabízí, jak jsem ukázal ve své kritice amerického oboru MV. Tržní prostředí naopak nadřazuje prodej výrobě. Produkuje se

pouze to, co se dá prodat. Pokud zde marketingovou metaforu aplikujeme, potom by bádání mělo vycházet z uplatnitelnosti svých výsledků, podobně jako výroba vyplývá z prodeje.

Bližší rozbor marketingové metafory naznačuje, že dichotomie mezi prvotním bádáním a až druhotným uplatňováním výsledků je těžko udržitelná. Nelze proto odlišovat výzkumnou strategii od té marketingové, jak navrhuje Barša. Jde o dva prolínající se elementy téhož procesu.

Rovněž je zavádějící vytvářet umělý protiklad pravdy a marketingu. Barša ke svému pojetí pravdy dochází jednostrannou interpretací Bourdieovy sociologie vědy, kterou se mu daří téměř odsociologizovat. Zdůrazňuje její objektivistické aspekty a pomíjí konstruktivistické, přičemž je zřejmé, že u Pierra Bourdieua nalézáme obojí. Současně Barša zkresluje mé pojetí vědeckého pole do karikatury služebníka politického pole a vůči této karikatuře se následně vymezuje.

Ve svém pojetí vědecké pravdy Barša příležitostně zaměňuje dvě hladiny analýzy – obor a jednotlivce. Nejprve podle mého názoru správně definuje na hladině oboru ideál „hlediska bez hledisek“ a „transhistorické pravdy“. Fungující vědecké pole se těmito ideály řídí, tyto ideály se promítají do habitu vědců (odtud ono vnitřní zaujetí pro pravdu) a legitimizují postavení vědců jako nositelů pravdy. Ovšem Barša už zapomíná dodat, že v bourdieuovském pojetí hrají tyto ideály především roli nástrojů akumulace vědeckého kapitálu, jehož hlavním zdrojem je uznání vědce jeho největšími rivaly. Rovněž zapomíná dodat, že jedinec je determinován svým sociálním původem a dalšími partikulárními faktory, které se nutně promítají do způsobu, jímž hledá pravdu.

Těmito opomenutími Barša vědu odsociologizovává ve jménu planého univerzalizismu. Dospívá k závěru, že vědec má „*nahlédnout na různé partikulární tradice z univerzálního stanoviska*“ (Barša, 2009, s. 113), což klade do protikladu s mým návrhem na reflexi české zkušenosti. Tento domnělý protiklad pochází ze záměny hladin analýzy. Ideál univerzálního stanoviska má smysl pouze na úrovni oboru. Jednotlivec pro Bourdieua neexistuje, „*subjektem vědy není jednotlivý vědec, nýbrž vědecké pole*“ (Bourdieu, 2004, s. 70). Podobně ani vědecká objektivita není definována na úrovni jednotlivce, nýbrž jako „*intersubjektivní produkt vědeckého pole*“ (Bourdieu, 2004, s. 83). Samotný jednotlivec bývá poháněn „*vášněmi, často těmi nejsobečtějšími*“ (Bourdieu, 2004, s. 84), a pouze díky mechanismům pole zde vzniká pravda a objektivita. Bourdieuova analýza zde postupuje v důsledné analogii se Smithovou analýzou neviditelné ruky, která ze sobeckých vášní jednotlivců činí všeobecné blaho.

Ani na úrovni pole nevzniká stanovisko skutečně univerzální, nýbrž svázané s oborem. Například pravda o fenoménu boje s terorismem bude nahlížena jinak politologií, ekonomikou, sociologií či kulturní antropologií, přičemž mechanismy pole nesměřují k překonání těchto dělení, nýbrž je naopak posilují. Barša tento přetížený koncept univerzálního stanoviska však navíc zcela nepochopitelně přenáší na úroveň jednotlivce habitualizovaného v nejrůznějších partikularitách, jemuž předepisuje vpravdě utopický program: nahradit tímto konceptem jemu vlastní habitus. Pokud zůstane ideál jakéhosi svým způsobem univerzálního stanoviska na úrovni oboru, mizí Baršův protiklad mezi českou zkušeností a vědeckou pravdou. Ona pravda se podle Bourdieua utváří kolektivně na úrovni oboru střetem různých dílčích zkušeností (ať už národních či jiných). Proto hraje v mém návrhu tak důležitou roli vztah ke světovému oboru, v němž bychom měli tuto českou zkušenost v zájmu poznání uplatňovat.

Překvapuje mne, že Barša chápe reflexi českých klasiků čistě jako marketingový nástroj (v jeho úzkém pojetí), jakoby nebyla slučitelná s vnitřním zaujetím pro vědu. Není snad v zájmu vědy a její objektivitě dávat prostor pomíjeným myšlenkám a podrobovat je testu relevance pro současný výzkum? Nebo snad chce Barša vytyčovat své univerzální stanovisko výlučně studiím autorů posvěcených hlavním anglo-americkým proudem? Pokud nikoliv a pokud nemají být čeští klasici z nějakých důvodů předem vyloučeni, kdo jiný by se jimi měl zabývat už z důvodů jazykových než právě čeští badatelé?

VNĚJŠÍ A VNITŘNÍ ZMĚNA

Za důležité považuji vyjasnění mechanismu změny, poněvadž mnou navrhovaná strategie tvorby se opírá o vnější změnu a nepředpokládá využití mechanismů vnitřní změny. Souhlasím s Baršou, že opakování je matkou inovace. Tvořivý příspěvek je možný pouze na základě zvládnutí pravidel a znalostí oboru, k němuž se má přispět. Opakování k tomu zvládnutí napomáhá. Ve svém návrhu proto opakovaně zdůrazňuji udržování a posilování vztahu se světovým oborem MV. Rovněž souhlasím s Cabadou, že české vysokoškolské prostředí učinilo v našem oboru za posledních dvacet let pozitivní kvalitativní posun. Právě proto ve svém textu jasně píšu, že „[s]trategie dohánění dala české disciplíně MV vyrůst a přinesla i určité výsledky“ (Drulák, 2009, s. 95).

Jsem schopen přijmout i Baršovu marxistickou logiku změny, která říká, že „*nové se nevyvozuje jako vnější alternativa starého, ale jako domyšlení jeho rozporů, aktualizace jeho skrytých potenci*“ (Barša, 2009, s. 110). To lze jistě obhájit. Tímto způsobem přechází podle marxistů feudalismus do kapitalismu a kapitalismus má vyústit do beztrždní společnosti. Podobně Albert Einstein domyslel zdánlivě vedlejší rozpor tehdejší fyziky, spočívající v neměnné rychlosti světla, do revolučních důsledků.

Pavel Barša však tento mechanismus vnitřní změny absolutizuje a nepřipouští mechanismy alternativní. Nepočítá proto se změnou přicházející zvnějšku zkoumaného systému (například z jiného oboru, z jiné společnosti, z jiné kolektivní zkušenosti). Podle Barši „*nové se nevyvozuje jako vnější alternativa starého*“ (Barša, 2009, s. 110). Na rozdíl od Barši soudím, že nové může přicházet zvnějšku a přinášet změnu, která nemusí přímo souviset s rozpory a potenciemi existujícího systému. Středověká Evropa zažila hned několik takových posunů v souvislosti s objevy ztracených antických rukopisů, japonské dřevofezy v devatenáctém století byly významným inspiračním zdrojem impresionismu a konečků modernita nejprve v podobě europeizace a později amerikanizace přichází takto zvnějšku do tradičních společenství. Chápu, že z hlediska sociálního teoretika je lépe se změnám zvnějšku spíše vyhnout. V rámci systému, který se jimi mění, se totiž nedají teoretizovat, neboť mají charakter náhody. Avšak sociální teorie, která je epistemologicky otevřená vůči historii, je může alespoň přijmout.

Pokud chtějí čeští badatelé tvůrčím způsobem přispět světovému oboru MV, mají příležitost spíše jako nositelé vnější změny než vnitřní změny, a to z důvodů diskutovaných v mém příspěvku. Jde především o to, že v českém oboru nejsou a nebudou podmínky, které by umožňovaly takový rozvoj anglo-americké normální vědy, jež by umožnil zde působícím badatelům, aby se aktivně účastnili procesů jeho vnitřní změny. Tato odlišnost podmínek je dána faktory ideovými, sociálními a politickými. Odlišnost kontextů mezi českým a světovým oborem by však neměla být nadále považována pouze za něco, co zdejší badatele znevýhodňuje. Naopak umožňuje rovněž pojmout české prostředí jako možný zdroj vnější změny, o němž anglo-americký obor MV příliš neví a které ho může obohatit.

DALŠÍ PODNĚTY

Mimo výše diskutovaných otázek se v polemikách objevila řada dalších podnětů a připomínek, které by zasloužily odpověď. Omezený prostor tohoto příspěvku však nedovoluje, abych odpověděl na všechny, a proto se stručně zastavím pouze u některých.

Pavel Barša se ve svém jinak podnětném příspěvku dopouští některých zkrácených argumentů. Tvrdí například, že odpírám vědě její autonomii, podřizuji ji politice a odmítám teoretický výzkum ve prospěch aplikovaného. Ani jedno z těchto tvrzení nenalézám podporu v tom, co jsem napsal. Význam teorie ve svém návrhu opakovaně zdůrazňuji a pokud mluvím o MV jako o aplikované vědě, činím tak proto, abych ji odlišil od filozofie a ukázal na nutnost empiricky relevantního výzkumu. Jeho smyslem však rozhodně nemá být služebnost vůči politickému poli. Takový výzkum bude naopak často politicky nepohodlný. Zároveň však uznávám, že nejde o útěk do sterilního rozumování, které svou praktickou i epistemickou irelevancí budí zdání autonomie jeho nositelů.

Za užitečnou považuji Cabadovu perspektivu, formovanou spíše výukou než výzkumem, byť se domnívám, že výuka a výzkum jsou dvěma stranami téže mince. Nejsem si jist, zda mezinárodní vztahy jsou oborem politologie, jak Cabada tvrdí. Spíše se kloním k názoru, že jde o sesterské obory výzkumu politiky, které mnohé sdílejí v oblasti ontologie, epistemologie či metodologie, liší se však podstatně na úrovni teorie. Nicméně souhlasím se základním Cabadovým východiskem, že se v mnohém překrývají. Na rozdíl od Cabady se objektivní limity dané velikostí státu, pokouším pojmut jako příležitosti k alternativní strategii a nikoli pouze jako něco, co nás omezuje a s čím se musíme smířit.

V mnohém souhlasím s Bátorou, včetně upozornění na úskalí strategického jednání v sociálním prostředí, které je zatíženo nezamýšlenými důsledky a nepředvídatelností. To však jistě neznamená, že bychom se měli vzdát strategického jednání. Bátora připomíná, že firma Google nechává svým zaměstnancům pětinu pracovní doby na to, aby si hráli, což často vede k podnětným inovacím. Z toho však také vyplývá, že čtyři pětiny svého času věnují uskutečňování strategických cílů firmy.

Jozef Bátora rovněž navrhuje alternativní zdroj vnější změny v podobě multidisciplinarity. Přenos konceptů a zkušeností z jiných oborů může obor MV výrazně obohatit a jistě bychom mohli najít i mimo Centrum evropských studií ARENA řadu podobných příkladů. Pouze si nejsem jist, zda český obor MV má v tomto ohledu oproti ostatním nějakou komparativní výhodu. Nevidím zde žádný jiný sociálněvědní či humanitní obor, který by byl na světové úrovni a mohl by sloužit jako zdroj inovací našeho výzkumu MV. Ani zde nevidím štedrý státní rozpočet pumpovaný těžbou zemního plynu, který by umožňoval nakupovat na západoevropském a americkém trhu akademické hvězdy, jak činí norští kolegové.

Beru vážně významnou hrozbu, na niž Bátora upozorňuje. Ta spočívá v intelektuálním zakrnění, které by mohlo být výsledkem „*spohodľujúcej ilúzií analytickej suverenity nad vlastným ideovým územím*“ (Bátora, 2009, s. 116) při budování tematické orientace na českou zkušenost. Právě z těchto důvodů kladu takový důraz na zapojení do světového oboru a na uznání světovým oborem.

Jan Růžička se tomuto důrazu podivuje, zejména pokud se ke světovému oboru stavím tak kriticky. Přitom pomíjí, že americkému oboru přisuzuji nenahraditelné funkce, související s jeho velikostí, s relativní otevřeností a s orientací na teorii. Růžička místo toho navrhuje soustředit se na standardy v národním kontextu. Tento přístup se může svým sebevědomím zdát na první pohled přitažlivý, při bližším pohledu však neobstojí. Český obor není totiž dostatečně velký na to, aby byl schopen udržovat standardy světové kvality. Budování uzavřené národní komunity, která se bude pokoušet o vlastní standardy a debaty, nemá naději na úspěch v prostředí, kde každý zná každého a specializovaný odborník těžko naleznе kolegu se stejnou specializací ke komunikaci či ke spolupráci. Domnívám se, že i v případě mnohonásobně většího prostředí v Německu, na jehož zkušenost Růžička odkazuje, lze mít pochybnosti o životaschopnosti samostatné cesty. V případě českého oboru se tyto pochyby mění na negativní jistotu. Pokud se český obor chce hlásit ke světovým standardům, nezbyvá než využít relativní otevřenosti světového oboru a tam hledat uznání svých výsledků.

ZÁVĚREM

Snad tato polemika pomohla vyjasnit některé nejasnosti mého návrhu. Na jedné straně lituji, že moji kritici nevěnovali větší prostor formulaci a obhajobě svých vlastních alternativ, ač nějaké byly zmíněny. Na druhé straně to potvrzuje mé přesvědčení o smysluplnosti reflexe české zkušenosti, neboť příliš alternativ se patrně nenabízí.

Mělo by být zřejmé, že můj návrh je výzvou a nabídkou, nikoliv absurdním pokusem o diktát českému oboru MV. Mělo by být rovněž zřejmé, že navrhovaná strategie je co do zkoumaných otázek mnohem otevřenější, než soudí moji kritici. Výsledky reflexe české zkušenosti nelze předvídat ani zaručit. To nelze ve výzkumu nikdy. Ve srovnání s doh-

něním normální vědy však navrhovaná strategie nabízí přinejmenším obměnu zavedených otázek a témat s nadějí na originální výstupy.

Literatura

- Barša, Pavel (2009): Strategie marketingu, nikoli rozvoje. *Mezinárodní vztahy*, ročník 44 (2009), číslo 3, s. 110–114.
- Bátora, Jozef (2009): Cesty k relevantnosti v štúdiu medzinárodných vzťahov. *Mezinárodní vztahy*, ročník 44 (2009), číslo 3, s. 115–119.
- Bourdieu, Pierre (2004): *Science of Science and Reflexivity*. London: Polity, 2004.
- Čabada, Ladislav (2009): České mezinárodní vztahy jsou lepší, než se samy chtějí vidět. *Mezinárodní vztahy*, ročník 44 (2009), číslo 3, s. 120–129.
- Drulák, Petr (2009): Přestaňme dohánět, začněme tvořit! *Budoucnost českého oboru mezinárodních vztahů*. *Mezinárodní vztahy*, ročník 44 (2009), číslo 3, s. 95–109.
- Růžička, Jan (2009): Dohnat a předejhnat? Přestaňme tvořit strategie a začněme tvořit. *Mezinárodní vztahy*, ročník 44 (2009), číslo 3, s. 130–137.
- Slačálek, Ondřej (2009): Pokus o národní obrození. *Mezinárodní vztahy*, ročník 44 (2009), číslo 3, s. 138–147.